

ARAP AYAKLANMALARININ ARDINDAN ORTADOĞU'DA EL KAİDE

Doç. Dr. Kürşad TURAN

Mayıs 2011'de Osama Bin Ladin'in Pakistan'da öldürülmesi ve yerine örgütün bir numarası Eyman el Zevahiri'nin geçmesinin ardından El Kaide'nin tamamen ortadan kalkmasa bile önemli ölçüde güç kaybedeceği öngörüsü hâkimdi. Obama döneminde yaşanan

politika değişikliğinin bir sonucu olarak insansız hava araçlarının örgütün lider kadrosunu ortadan kaldırmadaki göreceli başarısı da dikkate alındığında El Kaide-Merkez olarak adlandırılan, Afganistan ve Pakistan'da konuşlanmış lider kadrosunu geçiş sürecinde zorlukların beklediği açıktı. Bütün bu zorluklara rağmen aradan daha üç yıl geçmeden El Kaide bağlantılı grupların dünya genelinde sayısının artması ve bunların Ortadoğu başta olmak üzere birçok çatışma bölgesinde etkin olmaları, örgütün tehdit algı sıralamalarında yeniden ilk sıralara yerleşmesine neden oldu. Buna rağmen, El Kaide gibi alt gruplara geniş çaplı otonomi tanıyan örgütlerde bu çap ve hızda yaşanan genişlemelerin grubun yapısı ve kontrolü için tehdit oluşturduğunu dikkate aldığımızda, geleceğin örgüt için parlak olduğunu söylemek zor.

Temel örgütlenme modeli bakımından El Kaide eskisinden çok farklı değil.[1] Bölgesel grupların ortaya çıkışı hâlâ merkez örgütten bağımsız gerçekleşiyor. Gruplar örgütlendikten ve eylemleriyle Merkez'in dikkatini çektikten sonra El Kaide ağına dâhil olabiliyorlar. Bu noktada aranan iki özellikten biri grubun başarısı, diğeri ise El Kaide'ye paralel bir ideoloji benimsemeleri. Yani yerel amaçları ne olursa olsun, küresel bakımdan bütün Müslümanlar'ı birleştirecek bir halifelğin kurulması amacını da benimsemiş olmaları gerekiyor. Örgütün bir numaralı liderine sadakatlerini ilân ettikleri noktada Merkez'in stratejik rehberliğini kabul etmiş oluyorlar. Günlük işler ve yerel eylemler konusunda ise tam bir otonomiden söz etmek mümkün. Her grup düzenleyeceği eylemlerin gerçekleştirilmesi için gerekli kaynakların bulunmasından sorumlu olmanın yanında El Kaide-Merkez için finansal ve savaşçı desteği sağlamak zorunda.[2]

Bugün Arap Yarımadası, Kuzey Afrika, Irak ve Suriye'deki El Kaide grupları Arap dünyasında ön plana çıkan gruplar; ancak bunlar, dünya genelindeki grupların sadece küçük bir bölümünü oluşturuyorlar. Doğrudan Merkez gruba bağlı olan bu kolların dışında El Kaide aralarında Pakistan Taliban'ı, Afganistan Taliban'ı, Nijerya'dan Boko Haram'ın da bulunduğu birçok diğer örgütle bazı operasyonlarda ortak hareket ediyor.[3] El Kaide'nin bu hızlı gelişimi aslında geçmişte endişe duyulan ve frenlenmeye çalışılan bir trendin devamını temsil ediyor. Bin Ladin ile birlikte ele geçirilen yazışmalardan anladığımız kadarıyla baştan beri gevşek bir yapılanmaya sahip olan El Kaide, yeni grupların küresel ağa dâhil edilmesi sürecinde daha seçici davranma kararı almıştı.[4] Bu kararın ardındaki neden örgütün küçülmeyi seçmesi değil, merkez kadronun geniş bir ağı düzenlediği eylemleri kontrol etmekte zorlanması ve disiplinin sağlanamamasıydı.

Bugün, gözlemlediğimiz genişlemenin üç temel nedeninden bahsedebiliriz. Öncelikli olarak uluslararası koşullar ve Arap ayaklanmaları otoriter rejimleri devirerek bunların yerine zayıf rejimler getirdiler. Bu yeni rejimlerin otorite eksikliği El Kaide ve benzeri gruplar için bir boşluk yarattı. Mısır'da rejim değişikliğinin ardından yaşanan otorite boşluğu Sina yarımadasında El Kaide destekçisi grupların güçlenmesine ve Gazze sınırında eylemlerde bulunmalarına imkân tanıdı. Benzer şekilde Tunus ve Libya'da özellikle kırsal bölgelerde oluşturulan kamplarda El Kaide gruplarının da desteğiyle verilen eğitim, militan yetiştirilmesini ve Suriye başta olmak üzere diğer bölgesel çatışmalara ihraç edilmesini sağladı.

İkincisi, daha önce sessiz kalan El Kaide hücreleri bulundukları ülkelerdeki güç dengelerinin değişmesi sonucunda eylem yapma ve seslerini duyurma fırsatını buldular. Örneğin El Kaide'nin Kuzey Afrika kolu 2006 yılında Cezayirli bir terörist grup olarak kuruluşunun ardından Cezayir'de BM merkezine yaptığı saldırı ve çölde Batılılar'ı kaçırmak dışında fazla bir faaliyette bulunmamışken, son yıllarda Mali'de Ensar el Din ve Tuareg bağımsızlık hareketiyle işbirliğine girmesinin ardından ülkenin üçte ikisini kontrol etmeyi başardı ve uluslararası bir müdahalenin önünü açtı.[5] Irak'ta ABD işgali ve Suriye'de devam eden iç savaş da dengelerin deneyimli El Kaide kadroları lehine değişmesini sağladı.

Üçüncü neden ise El Kaide'nin bir marka olarak etkisinden kaynaklanıyor. Dünyanın her yerinde bilinen bir marka olması nedeniyle paralel görüşe sahip bazı örgütler etkilerini artırmak için herhangi bir bağlantıları olmamasına rağmen El Kaide adına eylemler yapıyor ve gelecekte örgüte katılma konusunda niyetlerini ilân ediyorlar.

Bin Ladin hayattayken örgütün günlük işlerinde fazla etkin olmamasına rağmen karizmatik kişiliğiyle etkili olabiliyordu, oysa el Zevahiri bu boşluğu dolduracak karizmaya sahip görünmüyor. Buna çekirdek lider kadrosunun zayıflamasını da eklediğimizde, bu geniş ağı kontrol edilmesi zorlaşıyor. Bu zorluk özellikle Irak ve Suriye'deki gelişmelerin kontrol edilmesinde kendini gösteriyor. Irak İslâm Devleti (ISI) El Kaide'nin Irak kolunu oluşturuyorken El Nusra Cephesi ise Suriye koluydu. 2013 yılı başlarında bu iki örgüt Irak ve Levant İslâm Devleti (ISIL) adı altında

birleştiklerini ilân ettiler. Haziran 2013'te el Zevahiri bu birleşmeyi veto ettiğini ve ISI'nın sadece Irak'ta mücadelesini sürdüreceğini açıkladığında El Nusra Cephesi içinde yer alan çok sayıda yabancı savaşçı ISI'ye katılmıştı bile.[6] El Nusra Cephesi liderlerinin muhalefetine göre ISIL Suriye'de faaliyet göstermeye devam etti ve el Zevahiri Kasım 2013 başında yeni bir açıklama yapmak zorunda kaldı. Benzer itaatsizlikler Bin Ladin döneminde bu derece açık yaşanmıyordu.

Bugün itibarıyla ortaya çıkan durumun terörle mücadele konusunda bazı avantaj ve dezavantajları yarattığından söz etmek mümkün. Bir taraftan El Kaide'nin bölünme ihtimali, orta vadede örgütün marka değerini kaybedebileceği ve uluslararası ağın gücünün azalacağı anlamına geliyor. Bu, bireysel grupların kaynaklarında bir daralmaya neden olacağından, bazı örgütlerin ortadan kalkması ve bunlarla mücadelede devletlerin daha avantajlı konuma gelmesi mümkün görünüyor. Diğer taraftan, az çok bilinen bir ideolojisi ve çizgisi olan bir Merkez tarafından yönlendirilen küresel bir ağın ortadan kalkması, tehdidi tamamen ortadan kaldırmayacak, sadece yerelleştirmiş olacak. Daha bağımsız bir şekilde kendi yerel amaçları doğrultusunda eylemler yapan ancak şimdikinden daha sınırlı olsa bile uluslararası bir ağ tarafından desteklenen gruplar yerel hedeflerine ağırlık verecek ve bu örgütlerle mücadelenin yükü büyük ölçüde ülkelere kalacak ve bugüne kadar zaten aksayarak süren uluslararası işbirliği daha zorlaşacak.

Notlar:

[1] <http://middleeast.about.com/od/terrorism/tp/Al-Qaeda-Organization-After-Osama-Bin-Laden.htm>

[2] <http://www.rand.org/pubs/periodicals/rand-review/issues/2012/fall/leadership/resurgence-of-al-qaeda.html>

[3] <http://www.rand.org/pubs/periodicals/rand-review/issues/2012/fall/leadership/resurgence-of-al-qaeda.html>

[4] <http://www.theguardian.com/world/2012/sep/13/middle-east-unrest-al-qaida>

[5] <http://www.theguardian.com/world/2012/sep/13/middle-east-unrest-al-qaida>

[6] http://www.yourmiddleeast.com/news/zawahiri-disbands-main-alqaeda-faction-in-syria_19286